

PROGRAM „ŽIVOT U UDRUZI“ - UDRUGE ZA CEREBRALNU I DJEČJU PARALIZU RIJEKA

Izvještaj vanjske nezavisne evaluacije
pripremila: Nataša Škrbić
konzultantica za javni i neprofitni sektor

Program je financiran u okviru natječaja „Razvoj i širenje mreže socijalnih usluga koje pružaju organizacije civilnog društva“ za razdoblje od 2017-2020. Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (Ugovor pod brojem Klasa: 402-03/17-01/176)

Sadržaj

Uvod u evaluaciju.....	1
1. Relevantnost programa.....	3
2. Efikasnost - ostvarenost rezultata u odnosu na opći cilj programa i aktivnosti	6
2.1 Struktura korisnika programa	6
2.2 Radionice i aktivnosti	8
2.3 Programski menadžment.....	14
3. Efektivnost	16
3.1 Procjena zadovoljstva korisnika	16
3.2 Procjena zadovoljstva roditelja	17
3.3 Procjena ključnih aktera lokalne politike za osobe s invaliditetom	20
3.4. Socijalni i ekonomski učinci na lokalnu zajednicu.....	21
4. Vidljivost programa i utjecaj	23
5. Održivost programskih rezultata	25
6. Zaključci i preporuke	26

Uvod u evaluaciju

U razdoblju od 21.10. do 21.11. 2019. godine, **Nataša Škrbić**, konzultantica za javni i neprofitni sektor iz Zagreba, provela je vanjsku nezavisnu evaluaciju programa „**Život u udruzi**“, **Udruga osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Rijeka (Udruga)**, odobrenog u okviru natječaja „Razvoj i širenje mreže socijalnih usluga koje pružaju organizacije civilnog društva“ za razdoblje od lipanj 2017- svibanj 2020. Ukupna vrijednost odobrenog programa koji financira Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) je 180.000,00 kn godišnje, za trogodišnje razdoblje 540.000,00 kn.

Opći cilj programa je unaprjeđenje kvalitete života osoba s invaliditetom kao osjetljive skupine društva te smanjenje njihove socijalne isključenosti. Ključne aktivnosti koncipirane su kroz organizaciju i provedbu devet radionica: likovna, jezična (engleski i talijanski), glazbena, plesna, dramska, psihološka, terapijsko jahanje i terapijsko plivanje, koje su osigurane za zainteresirane korisnike svih dobi, primarno za djecu s teškoćama, mlade i odrasle osobe s cerebralnom i dječjom paralizom, ali prema potrebi i drugim oštećenjima. Očekivani rezultati programa, odnose se na obuhvat korisnika (predviđeno je bilo do 170 uključenih korisnika) koji mogu kvalitetno ispuniti slobodno vrijeme, dostupnost i učestalost odvijanja radionica (1x tjedno po 2 sata kreativnih radionica, a terapijsko jahanje i plivanje svaki dan) u svrhu učenja novih vještina i znanja, povećanja samopouzdanja, samostalnosti i aktiviranja korisnika, organizaciju završne manifestacije s izvedbama sudionika kreativnih radionica te produkciju DVD snimka.

Ciljevi evaluacije bili su procijeniti uspjeh dosadašnje provedbe programa (1. lipnja 2017 do 31.10. 2019.) u odnosu na očekivani cilj i provedene aktivnosti te procijeniti program u odnosu na specifične evaluacijske kriterije - relevantnost i utjecaj na ciljnu skupinu i društvo, efikasnost, efektivnost te održivost rezultata. Također je važna svrha evaluacije procijeniti relevantnost rada Udruga s obzirom na lokalni kontekst i ključnu politiku jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom te doprinosa programa deinstitucionalizaciji osoba s invaliditetom. Konačno, kako se radi o aktualnom programu koji se provodi do kraja svibnja 2020., izvještaj donosi i preporuke za nastavak aktivnosti do isteka programa, kao i preporuke za financiranja novog trogodišnjeg programa za razdoblje od 2020 do 2023.

Evaluacija se temeljila na sljedećim aktivnostima:

1. pregled programske dokumentacije i ostvarenih rezultata (godišnji narativni izvještaji za 2017 i 2018., prijedlog programa, evidencijske liste korisnika, izvještaji s radionica, promotivni materijal, objave u medijima, organizacijski dokumenti iz kojih je razvidan menadžment organizacije, i dr.)

2. pregled relevantnih nacionalnih i lokalnih politika -Konvencije Ujedinjenih naroda o pravim osoba s invaliditetom, programa Grada Rijeke te drugih relevantnih dokumenata u području socijalne politike i politike jednakih mogućnosti osoba s invaliditetom,
3. višekratnu e-mail i telefonsku komunikaciju s Voditeljicom programa u svrhu prikupljanja podataka i dogovora oko evaluacije i pripreme podataka,
4. izradu kratkih evaluacijskih upitnika za roditelje korisnika i korisnike i analizu prikupljenih podataka,
5. dvodnevni evaluacijski posjet Udruzi u Rijeci 21. i 22.10., tijekom kojeg je izvršena dopuna uvida u dokumentaciju, obavljeni polustrukturirani intervjui s Voditeljicom programa, Predsjednikom Udruge, kao i grupni evaluacijski osvrt s voditeljima glazbene radionice Valterom Veljak, plesne radionice Sanjom Josipović i dramske radionice Kristijanom Šunić. Tijekom posjete u Rijeci, evaluatorica je također imala prilike biti prisutna tijekom jedne od redovnih dramskih radionica u trajanju od tri sata s pauzom.
6. polustrukturirani intervju s ravnateljem Centra za socijalni rad Grada Rijeke Karlom Balenović 22.10. 2019.
7. telefonski intervju s Pročelnicom Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb Grada Rijeke, Karlom Mušković, 4.11.2019.,

Evaluacija je provedena uz vrlo kvalitetnu suradnju s Voditeljicom programa Renatom Kovačić i Predsjednikom Udruge Miljenkom Mišljenović te je protekla bez teškoća.

Evaluacijski izvještaj sadrži poglavlja s ključnim osvrtima na relevantnost, efikasnost, efektivnost, vidljivost, održivost programa i programskih rezultata te zaključak s preporukama.

1. Relevantnost programa

Javne politike za osobe s invaliditetom, u zadnjih deset godina intenzivno se razvijaju, a od 2007. sve više identificiraju kao važne politike u širem spektru politika zaštite ljudskih prava, a posebno se nalaže njihovo integriranje u sve javne politike (obrazovanje, stanovanje i zdravstvo, kulturne politike, okoliš i dr.).

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda i Fakultativni protokol uz Konvenciju prvi je sveobuhvatni dokument koji je obvezujući i za Republiku Hrvatsku od 2007. kada je ratificirana Konvencija, jer su međunarodni ugovori dio pravnog poretka Republike Hrvatske prema Ustavu i na snazi iznad zakona.¹

Konvencija prepoznaje i priznaje puni opseg prava osoba s invaliditetom bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Konceptija ove Konvencije utemeljena je na modelu ljudskih prava i socijalnom modelu te time odmiče od zastarjelog medicinsko-rehabilitacijskog modela, stavljajući težište na to da osobe s invaliditetom imaju mogućnost izbora i kontrole nad svojim životima, neovisno o stupnju i vrsti oštećenja.

Za program „Život u udruzi“ niz je relevantnih članaka ove Konvencije. Među značajnim su, **članak 19. „Neovisno življenje i uključenost u zajednicu“ kojim se eksplicitno ističe pravo svim osobama s invaliditetom, na samostalan život i uključenost u zajednicu, uključujući pravo osobama s invaliditetom na pristup širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osobama s invaliditetom u njihovom domu, i lokalnoj zajednici. Člankom 26. ističe se pravo na osposobljavanje i dostupnost rehabilitacije u zajednici kojima se potiče sudjelovanje i uključivanje u sve aspekte društva osobama s invaliditetom na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, a člankom 30. ističe se pravo osoba s invaliditetom na sudjelovanje u kulturnom životu, rekreacijskim aktivnostima, raznodni i sportu te na razvoj i korištenje svojeg kreativnog, umjetničkog i intelektualnog potencijala ne samo za svoju dobrobit nego i za obogaćivanje društva.**

Od ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju u 2013. svi relevantni strateški dokumenti i prioriteta usklađuju se sa razdobljem 2014-2020 i smjericama strateških dokumenata Europske unije, kao što su *Europa 2020. - Strategija za pametan, održiv i inkluzivni rast i Europska platforma za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti, na nacionalnim dokumentima - Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014 -2020)*, Nacionalnom programu reformi, i to specifično u onim područjima

¹<https://mdomsp.gov.hr/userdocsimages/arhiva/files/73420/Odluka%20o%20progla%C5%A1enju%20zakona%20o%20potvr%C4%91ivanju%20Konvencije%20o%20pravima%20osoba%20s%20invaliditetom.pdf>

koja su usklađena sa ciljevima UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Europske strategije za osobe sa invaliditetom 2010-2020.

Svi dokumenti ističu borbu protiv diskriminacije i isključenosti sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom što zahtjeva mjere na različitim razinama i u različitim područjima djelovanja. Platforma protiv siromaštva naglašava i važnost analize utjecaja javnih politika/zakona na društvo. Eksplicitno, dokument ističe da bolja koordinacija javnih politika znači da je potrebno pažljivo analizirati utjecaj mjera javnih politika na osobe s invaliditetom i o čemu je potrebno prioritetno voditi računa.

Za ostvarivanje ciljeva socijalnog uključivanja i socijalne kohezije Europe 2020 na EU razini dogovoren je i *višegodišnji plan financiranja za razdoblje 2014 do 2020*. To ističe i Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014 -2020), dokumentu Vlade RH koji objedinjava politike zapošljavanja i suzbijanja siromaštva. Dokument sadrži kratku i jasnu sliku postojećeg stanja siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj, kao i uzroka koji su doveli do toga stanja te mjere kao osnovu za djelovanje.

Osim toga Europska komisija je 2013. godine izradila i važan dokument "**Paket socijalnog ulaganja (SIP)**" kojim se države članice EU pozivaju da kao svoj prioritet imaju socijalna ulaganja i modernizaciju socijalne države, koji se ne smiju smatrati teretom na državni proračun nego alatom za poticanje jednakosti i socijalni razvoj.

Zastupljenost osoba s invaliditetom u hrvatskom društvu je vrlo visoka (preko 12%), pri čemu se iste razlikuju s obzirom na vrstu i stupanj invaliditeta, dok su djeca s teškoćama u razvoju najugroženija društvena skupina što se tiče socijalne isključenosti.

Uz ove strateške dokumente, među važnijim nacionalnim reformskim dokumentima je i Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2010-2016 (2018)², kojim se prvi put jasno definiraju prioriteti smanjivanja institucionalnih oblika skrbi za sve dobne skupine osoba s invaliditetom i sve tipove oštećenja, u korist razvoja mreže izvaninstitucionalnih kvalitetnih socijalnih usluga u zajednici gdje korisnici i žive. Kako bi se deinstitucionalizacija sustava uistinu i provela, posebno za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, potrebna je izgradnja dostupne i kvalitetne mreže socijalnih usluga i pristupačnog okruženja te oblikovanja raznih oblika potpore obiteljima čiji je član osoba s teškoćama koja u tom slučaju, u svom domu, može boraviti bez potrebe za smještajem u ustanove socijalne skrbi.

² Dostupno na <https://mdomsp.gov.hr/UserDocImages/djeca%20i%20obitelj/plan-DEINSTITUCIJALIZACIJE.pdf>

Relevantnost programa se ogleda i u eksplicitno navedenoj potrebi u okviru društvenih djelatnosti o nedostatnim izvaninstitucionalnim i institucionalnim kapacitetima za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom u Razvojnom planu Primorsko-goranske županije za razdoblje do 2020³.

Također je važno istaknuti i prioritete politike Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije koje su se obavezale provoditi i politiku izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom. Grad Rijeka ima i posebnu stranicu o osobama s invaliditetom iz koje je razvidan napredak u implementaciji politike jednakih mogućnosti, gdje je značajan fokus na socijalni program, na pristupačnost okoliša, nove ciljne socijalne intervencije, inovativne programe kroz partnerski odnos s udrugama, među kojima i Udrugom za osobe s cerebralnom i dječjom paralizom Rijeka.⁴

Nadalje, za ovaj program i koncept inkluzivne kulture, važno je istaknuti i da je Gradu Rijeci 24. ožujka 2016. dodijeljena prestižna titula Europske prijestolnice kulture 2020.⁵, a osnovna ideja projekta Europske prijestolnice kulture je povezivanje europskih građana predstavljanjem i upoznavanjem kulturnih različitosti zemalja koje čine ukupno bogatstvo Europe, kada će građani Rijeke imati priliku pokazati običaje, događaje i umjetnike svoje zemlje te ugostiti europske i svjetske umjetnike koji predstavljaju kulturu drugih zemalja.

Što se tiče same korisničke skupine, osoba sa cerebralnom paralizom, program je više nego relevantan, jer se radi o populaciji koja je brojna, o najčešćem motoričkom invaliditetu u djetinjstvu i skupini trajnih poremećaja koji utječu na razvoj djeteta i kasnije odrasle osobe uzrokujući brojne teškoće kretanja, držanja, govora i drugih ograničenja. U Primorsko-goranskoj županiji je 20140 osoba s invaliditetom prema Registru osoba s invaliditetom u RH iz 2019., s nešto nižom prevalencijom (7%) ukupnog invaliditeta, no višom prevalencijom u mlađoj dobnoj skupini, u odnosu na prosjek Republike Hrvatske.⁶ Pri tom treba istaknuti da osobe s invaliditetom najčešće žive u vlastitom domu (njih oko 80%), te da socijalna ulaganja upravo treba usmjeriti na tu populaciju, u programe i socijalne usluge u zajednici kako bi se spriječila institucionalizacija i još uvijek veliki nesrazmjer ulaganja u institucionalnu skrb, u odnosu na izvaninstitucionalnu, te sredstva ciljano usmjeravala u obogaćivanje svih aspekata društvene zajednice kako bi postala inkluzivna i po mjeri svih, bez obzira na različitosti.

³ https://www2.pgz.hr/pozivi_skupstina/13-17/skupstina22/TOCKA1-PRILOG.pdf

⁴ <https://www.rijeka.hr teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/osobe-s-invaliditetom/socijalne-zdravstvene-usluge/udruga-koje-skrbe-o-osobama-s-invaliditetom/>

⁵ <https://www.rijeka.hr teme-za-gradane/kultura-2/europska-prijestolnica-kulture/zasto-postoji-projekt-epk-cime-se-bavi/>

⁶ https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2019/05/Invalidi_2019.pdf

2. Efikasnost - ostvarenost rezultata u odnosu na opći cilj programa i aktivnosti

U odnosu na opći cilj programa i aktivnosti, procjena je da su u cijelosti ostvareni rezultati sukladno prijedlogu programa i Pozivu na natječaj. **Ključne aktivnosti za ostvarenje cilja programa, koncipirane su oko 9 radionica terapijsko-rehabilitacijskog, edukativnog, kulturnog i sportsko-rekreativnog karaktera** za korisnike koji žive u vlastitom domu i lokalnoj zajednici te posredno i njihove obitelji.

U program je uključeno 148 korisnika te je osigurana redovna provedba svih planiranih devet radionica: terapijsko rehabilitacijskih i rekreativnih (terapijsko plivanje i terapijsko jahanje), edukacijsko -rehabilitacijskih i kreativnih radionica (glazbena, dramska, psihološka i jezična) i kreativno rehabilitacijskih radionica (plesna i likovna radionica).

Iako je Udruga potraživala značajno veća financijska sredstva, a odobren joj je manji iznos od traženog, okosnica i koncept programa ostali su isti te je zadržan i značajan broj početno predviđenog broja korisnika.

2.1 Struktura korisnika programa

Prema evidenciji Udruge i dostupnim izvješćima, tijekom prve i druge godine provedbe (od 1.6.2017. do 31.5.2019), u program je **godišnje bilo uključeno 148 korisnika**, od toga je 79 (53%) muških, i 69 (47%) ženskih korisnika.

Spol	Broj korisnika	%
M	79	53
Ž	69	47

Većina korisnika su osobe s cerebralnom paralizom, **njih 144 (97%)**, dok je manji dio, njih 4 (3%) s nekom drugom teškoćom, prema evidenciji Udruge.

Tip oštećenja	Broj korisnika	%
CP	144	97
DP, ADHD, Paraplegija	4	3

Djece i mladih od **10 do 19 godina je 14%**, mladih od **20 do 29 oko 23%**, korisnika od **30 do 39 godina ima oko 34%**, od **40 do 54 godina ima 17% korisnika**, a najmanje je korisnika u dobi od **55 do 69 godina života, njih oko 10%**. Ovi podaci govore o relativno mladoj korisničkoj populaciji, što je dobro ciljanje korisničke skupine koja ima interese za uključivanjem i želi se aktivirati.

Dobna granica	Broj korisnika	%
Manje od 10	0	0
Od 10 do 14	5	3
Od 15 do 19	16	11
Od 20 do 24	14	10
Od 25 do 29	20	13
Od 30 do 34	27	18
Od 35 do 39	24	16
Od 40 do 44	15	10
Od 45 do 49	11	7
Od 50 do 54	3	2
Od 55 do 59	5	3
Od 60 do 64	5	3
Os 65 do 69	3	2
Više od 70	0	0

Među korisnicima, malo ih je u braku, njih oko 5%, većina je neoženjenih/neudanih, 95%. Većina korisnika ima dva roditelja s kojima živi (njih 82%), jednoroditeljskih obitelji je oko 8%, a korisnika koji žive sami je 4%.

Bračni /Obiteljski status	Broj korisnika	%
Oženjen/udana	8	5
Neoženjen/neudana, živi s:	140	95
<i>Dva roditelja</i>	121	82
<i>Jedan roditelj</i>	12	8
<i>Živi sam/a</i>	6	4
<i>Živi s bratovom obitelji</i>	1	1

Većina korisnika ima srednju stručnu spremu njih 59%, dok višu i visoku ima 16% korisnika. Najmanje je korisnika niže stručne spreme, njih 25%. To je u odnosu na ukupnu populaciju osoba s invaliditetom povoljniji pokazatelj s obzirom da većina osoba s invaliditetom u RH ima nižu stručnu spremu.⁷

Stručna sprema	Broj korisnika	%
NSS	37	25
SSS	87	59
VŠS	6	4
VSS	18	12

⁷ https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2019/05/Invalidi_2019.pdf

Najviše je nezaposlenih, čak 78%, dok je zaposlenih 7%. Učenika i studenata je oko 9,5%, i 1% je umirovljenika. Uključeno u javne radove je oko 4,5% korisnika.

Status na tržištu rada	Broj korisnika	%
Nezaposlen	116	78
Zaposlen	11	7
Javni radovi	6	4,5
Student/ica	7	5
Učenik/ica	6	4,5
Umirovljenik	2	1

Korisnika je najviše iz Grada Rijeke (74%), a oko 26% korisnika je iz 18 drugih općina i gradova najviše iz Primorsko-goranske županije: Viškovo, Čavle, Bakar, Kostrena, Delnice, Dražice, Opatija, Ičići, Matulji, Crni lug, Ravna gora, Bakar, Škrljevo, Buje, Kastav, Kraljevica, Klana, Hreljin, Zagreb, što govori o dobrom dosegu Udruge, ali i o potrebama korisnika iz susjednih gradova i općina i manjih naselja sa područja županije.

Grad	Broj korisnika	%
Rijeka	109	74
Viškovo	6	4
Čavle	4	3
Matulji	4	3
Dražice	3	2
Kastav	3	2
Klana	3	2
Bakar	2	1
Kostrena	2	1
Ravna Gora	2	1
Škrljevo	2	1
Buje	1	6
Crni lug	1	
Delnice	1	
Hreljin	1	
Ičići	1	
Kraljevica	1	
Zagreb	1	
Opatija	1	

2.2 Radionice i aktivnosti

Sve aktivnosti su zamišljene sa svrhom kvalitetnog korištenja slobodnog vremena i aktivnog uključivanja korisnika u lokalnu zajednicu. Na radionicama koje su dobrovoljne,

svatko od korisnika ovisno o svojim interesima i sklonostima, može pronaći nešto za sebe, a s obzirom da je većina korisnika nezaposlena, radionice omogućavaju učenje novih vještina, konstruktivno provedeno slobodno vrijeme i međusobno druženje, ili upoznavanje novih osoba i perspektiva s obzirom na raznovrsnost sadržaja koje nude.

Dinamika i mjesto odvijanja aktivnosti svih radionica odvijaju se u skladu s unaprijed definiranim *Akcijским planom* za tekuću godinu kao i *Kalendarom aktivnosti*, a prema potrebi, neke radionice se i intenziviraju u danima priprema neposredno prije sportskih natjecanja, kulturnih manifestacija ili obilježavanja značajnih datuma i događaja u kojima sudjeluje Udruga.

Sve aktivnosti i radionice odvijaju se tijekom cijele godine, tako da je evidentiran značajan broj ukupnih sati - 5940, pri čemu treba istaknuti da su pauze samo za zimske i ljetne praznike/godišnji odmor, iako se plivanje i terapijsko jahanje, u pravilu, odvijaju tijekom cijele godine i u ljetnoj sezoni.

Broj korisnika po radionici/rehabilitacijskoj aktivnosti varira, ovisno o interesu i njihovoj uključenosti u aktivnosti, no kontinuirano se radi o značajnom broju korisnika i učestalosti odvijanja radionica i izvan radioničkih aktivnosti (nastupi).

<i>Radionica/aktivnost</i>	<i>Ukupno održanih sati</i>	<i>Ukupno korisnika</i>
Plesna radionica	160	19
Glazbena radionica	120	25
Dramska radionica	100	20
Psihološka radionica	80	20
Likovna radionica	120	45
Jezična radionica	80	15
Terapijsko jahanje	780	30
Terapijsko plivanje	4500	98

Terapijsko plivanje odvija se u suradnji s **Plivačkim klubom Fortica**, tijekom cijele godine na bazenima Kantrida (svaki radni dan od 18-19 i subotom 17-18), a ljeti na plaži Kostanj koja je pristupačna za osobe s invaliditetom. **Veliki je odziv korisnika (njih 98)**, na ovu aktivnost koja se inače smatra važnom u svrhu očuvanja i poboljšanja funkcionalnosti osoba s cerebralnom paralizom. Terapijsko plivanje odvija se uz pomoć fizioterapeuta i kineziologa, a ono utječe na poboljšanje motoričkih sposobnosti, kontrolu disanja i održavanja ravnoteže. U Udruzi smatraju da je **veliko postignuće da osoba s invaliditetom,**

pogotovo ona u kolicima, samostalno pliva, a podjednako je važno i za djecu s poteškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, jer je sastavni dio rehabilitacije koja doprinosi jačanju određenih grupa mišića i povećanju gibljivosti zglobova kod korisnika, a plivanje utječe i na pozitivno psihičko stanje. U okviru terapijskog plivanja provodi se obuka plivača halliwick tehnikom, Sherill metodom, a uključena je i standardna metoda te obuka neplivača i rekreacijsko plivanje.

Terapijsko jahanje odvija se u suradnji s **Konjičkim klubom Vodičajna** u Dražicama, tijekom cijele godine. **Trideset korisnika**, koristi ovu mogućnost koju osigurava Udruga. Korisnici, prema procjeni Udruge, jačaju mišiće i vježbaju motoričke sposobnosti, borave na svježem zraku, druže se, jačaju samopouzdanje. Korisnosti ove rehabilitacijske metode, široko prepoznate u svijetu su brojne; od aktiviranja grupa mišića i poboljšanja držanja tijela, pozitivnog učinka na psihu, boravka na svježem zraku, druženja, do razvoja pozitivnog odnosa sa životinjom. No, prema riječima Udruge, **terapijsko jahanje, kao i terapijsko plivanje, daje iznimno vrijedno iskustvo slobode i pokretljivosti, posebno značajno za osobe s ograničenom i teškom pokretljivošću ili nepokretnošću.**

Plesna radionica-grupa "MAGIJA" odvija se subotom od 12,00 do 15,00 sati (u dvorani Zamet i povremeno u dvorani Joga), pod vodstvom plesnih umjetnica i pedagoginja Sanje Josipović, prof. i Gordane Svetopetrić, koje su iznimne suradnice, poznate u kulturnom svijetu koji prati dostignuća suvremenog plesa. One su ujedno i zaslužne za promociju inkluzivne scene, odnosno uključive kulture temeljem i međunarodnog iskustva koje su stekle školovanjem u inozemstvu te za umrežavanje sa međunarodnom kulturnom scenom. **Plesna grupa Magija, iako trenutno obuhvaća 10 korisnika Udruge, odavno je prerasla okvire klasične radionice plesa i postala svojevrsni brand Udruge, a posredno i Grada Rijeke.** Plesna grupa Magija ima brojne i uspješne nastupe u Rijeci, Zagrebu, Rimu (i Fest, INKAZ, F=M, Kazalište Trešnjevka, Inkluzivne scene, Svjetski dan plesa, Festival proljeća, sudjelovanje na raznim manifestacijama i priredbama). **Svrha plesne radionice je poboljšati svijest o vlastitom tijelu i njegovim mogućnostima, koordinaciju pokreta u prostoru i zabaviti se, ali i iskoristiti maksimalno svoj kreativni i umjetnički potencijal bez obzira na invaliditet.** U novije vrijeme Udruga i plesna grupa Magija ostvaruje suradnju i s Udrugom gluhih i nagluhih pa se u plesu koristi i znakovni jezik, s ciljem otvaranja inkluzivne scene drugim udrugama i različitim zajednicama (onima koje „čuju“ i „ne čuju“) i javnostima (od umjetničke, kulturne do šire javnosti). Njeni članovi su mlade osobe sa invaliditetom iz Udruge, a radi se o plesačima sa različitim stupnjevima i vrstama invaliditeta te sukladno tome, služe se i različitim pomagalicama (osobe u kolicima, osobe koje se kreću pomoću štaka, osobe kojima je potrebna pomoć druge osobe pri hodu). Svojim profesionalnim pristupom rada i razini kvalitete, osim osobnog zadovoljstva svakog plesača

u otkrivanju i razvijanju vlastitih kreativnih i tjelesnih sposobnosti, **Plesna grupa Magija teži podizanju svijesti o mogućnostima plesnog izražavanja osoba s invaliditetom, istraživanjem suvremenog plesa i pokreta, te kreativnom suradnjom plesnih pedagoga i plesača. U produkciji Plesne grupe Magija nastao je velik broj cjelovečernjih predstava i kraćih koreografija koje se izvode na manifestacijama i festivalima. U predstavama i kraćim izvedbenim produkcijama Magija surađuje sa profesionalnim plesačima i glumcima, osim sa svojim stalnim partnerima - plesačima iz Udruge gluhih i nagluhih PGŽ Rijeka i Rijeka 21 - Udruga za sindrom Down, učenicima OŠ za klasični balet i suvremeni ples pri OŠ Vežica. Kako ističe voditeljica Sanja Josipović, Udruga sa grupom Magija „otvara vrata“ redovitih plesnih radionica svima te time doprinosi interaktivnosti između osoba s invaliditetom i onih bez invaliditeta u kreativnom okruženju koje nerijetko završava iznimnim uspjesima.**

Uključivanje korisnika u umjetničke izvedbe s osobama ili vršnjacima bez invaliditeta ili *mainstream* umjetnicima, profesionalnim plesačima i baletnom postavom kazališta ili neke druge umjetničke scene, utjelovljuje pravi duh inkluzivne kulture i ogromno je postignuće, rezultat iznad očekivanja i izvan okvira i ovog programa. To je vrlo važna karakteristika plesne radionice Udruge koja omogućuje osobama s cerebralnom paralizom dijeljenje aktivnosti s osobama bez invaliditeta.

Dramska radionica odvija se u suradnji s Društvom za kibernetiku i psihoterapiju Rijeka, ponedjeljkom od 16,30 do 18,30 sati u prostorijama Udruge. Radionicu polazi 20 korisnika, a vodi je Kristijan Šunić. Osnovni cilj je **samoizražavanje kroz glumu i scenski pokret, učenje dramskih tekstova, dikcije i pravilno artikuliranog govora, motorička koordinacija. Jedna od osnovnih karakteristika ove dramske radionice, i inače primijenjenog kazališta je da ne postoji prethodno pripremljen scenarij za predstavu. Predstava najčešće u kratkoj formi, napisana je tijekom samih radionica, a pripremili su je svi zajedno. Primjerice, metode koje koristi voditelj radionice, preuzete su dijelom i iz Kazališta potlačenih (TP) koji je osnovao Augusto Boal, brazilski redatelj, politički aktivist, pedagog, kazališni inovator. Kazalište potlačenih vrsta je interaktivnog kazališnog oblika, a vodi ga ideja da u svim ljudskim bićima postoji kazalište kao unutarnji poriv, koji istražuje svakodnevne situacije u kojima se potiče razumijevanje i učenje. Ovakvo kazalište, postaje sve važnije sredstvo socijalne uključenosti osoba s invaliditetom, što potvrđuje velik broj organizacija širom svijeta i velik broj projekata koje provode. Kazališne tehnike koje ove organizacije primjenjuju raznolike su i prilagođene specifičnim potrebama osoba s invaliditetom, a osobe s cerebralnom paralizom, unatoč teškoćama pokretljivosti, mogu više ili manje sudjelovati u većini ovih tehnika. U dramskoj radionici pospješuje se usredotočenost, koncentracija korisnika, a tehnike relaksacije doprinose kako konceptualizaciji uloga i izvedbi koje pripremaju, tako i rješavanju stresa i emocionalnoj**

ravnoteži korisnika. **Dramska radionica je koncipirana na način aktivnog uključivanja korisnika u izvedbenu umjetnost dostupnu javnosti, a korisnici tu umjetnost sukreiraju u punom smislu riječi, ravnopravno s voditeljem koji usmjerava, osluškuje i uvažava potrebe i kreativni potencijal svakog polaznika.**

Evaluatorica je tijekom posjeta u Rijeci, imala prilike pratiti tijekom jedne od dramskih radionica, na kojoj se upravo osmišljavala i sukreirala nova izvedba „Društvene mreže“, koja na izrazito zanimljiv način, kako se čini za sada u pripremi, teži prikazati svakodnevnici i naše reakcije (i pozitivne i negativne) na socijalne medije koje u nama izazivaju, a dio su naše svakodnevnice. Voditelj iznimno dobro balansira usmjeravanje i samostalne inicijative korisnika, vodeći čitavo vrijeme podjednako računa o dostojanstvu korisnika i umjetničkoj kvaliteti koja će biti rezultat njihova angažmana.

Glazbena radionica koju vodi glazbeni umjetnik Valter Veljak prof., odvija se četvrtkom od 16,30 do 18,30 sati u prostorijama Udruge. Radionicu polazi 25 korisnika. Cilj ove radionice je prvenstveno da se svi osjećaju dobro te da se na taj način doprinosi samopouzdanju i njeguje ljubav prema glazbi. Na radionici se radi na grupnoj koheziji i izvlačenju maksimuma iz svakog pojedinca, vodeći računa i o umjetničkoj kvaliteti. Osim tekstova pjesama, na radionici uče i tehnike pravilnog disanja, osvježavanju slušanja, pripremi pjesama za nastupe, a pjesme se biraju prema želji samih članova. Organiziraju i česte nastupe na koncertima, priredbama i drugim manifestacijama u Rijeci (Guvernerovoj palači, Domu umirovljenika Kantrida u Rijeci, Mjesnom odboru Kozala) i Zagrebu, a snimili su i spot za pjesmu Kvarneru.

Likovna radionica koju vode Sandra Grgurić, prof. i Gabriela Jozić, prof. likovne kulture, odvijaju se srijedom od 16,30 do 18,30 sati u prostorijama Udruge. Radionicu polazi 45 korisnika, gdje unaprjeđuju motoričko i psihofizičko stanje kroz likovno izražavanje i oblikovanje. Korisnici crtaju, modeliraju glinu, rade u salvetnoj tehnici na staklu. Voditeljice radionice definiraju planove rada, a prate važne datume i manifestacije te prilagođavaju sadržaje tim danima (karneval, blagdani i dr.) Likovne radove iz gline Udruga radi kao konfete za svatove i ukrase za ugostiteljske objekte, a dio likovnih radova namijenjeno je za poklone donatorima, sponzorima i članovima Udruge.

Jezična radionica -Engleski jezik, održava se petkom od 16,30 do 18,30 sati u prostorijama, a vodi je Ivona Matković, prof. engleskog jezika koja je ujedno i osoba s invaliditetom. Radionicu polazi 15 korisnika. Radionica se održava u dvije grupe (početna i napredna), a na njoj se vježba i gramatika i govorni jezik, kroz čitanje te razgovor na stranom jeziku. Važno je istaknuti da je posljednjih godina više mlađih polaznika ove radionice i to srednjoškolaca i studenata koji tako žele poboljšati uspjeh iz stranog jezika u

školi ili na fakultetu što je dodatna vrijednost u smislu poboljšanja uspjeha u školi ili na fakultetu. I ova radionica koristi kreativne metode u radu tako da polaznici trenutno pripremaju igrokaz na stranom jeziku.

Psihološka radionica se odvija u suradnji s DKP-Rijeka, utorkom od 16,30 do 18,30 sati u prostorijama Udruge, a vodi je Mauro Lacovich, dipl. psiholog i psihoterapeut. Na radionici **prosječno sudjeluje 15 korisnika**. Na radionici se radi na jačanju samopouzdanja i interpersonalnih vještina, vode se razgovori o obiteljskim odnosima, ljudskim pravima i samozastupanju, seksualnosti, predrasudama, svakodnevnim temama iz života, a teme otvaraju sami polaznici. **Naglasak je na osnaživanju korisnika, poticanju njihova uključivanja i kroz su-vođenje, argumentiranju, konstruktivnoj raspravi i uspješnoj komunikaciji.** Najčešće se radi u grupi, ali i pojedinačno, ovisi o potrebama korisnika. **Psihološka radionica doprinosi jačanju kognitivnih vještina i afektivne ravnoteže prema mišljenju psihologa i kroz kreativne tehnike osmišljavanja priča prema kojoj članovi aktivno sudjeluju u konstrukciji i razradi sadržaja.** Kroz sudjelovanje u psihološkoj radionici, prema mišljenju tima Udruge, članovi zadovoljavaju i potrebu za druženjem, otvaranjem prema drugima, razvijaju bliskost i povjerenje, otvoreno izražavaju svoje mišljenje, a prema potrebi rješavaju i neke osobne probleme.

Prema okvirnoj procjeni raspoloživih kapaciteta Udruge za radionice, uzevši u obzir broj korisnika te prosječnu mjesečnu popunjenost radionica, kapaciteti su kod većine radionica dobro ili vrlo dobro iskorišteni (70-100%), s tim da treba naglasiti da je Udruga, prema procjeni evaluatorice, najvjerojatnije ipak precijenila raspoloživ kapacitet s obzirom na ograničene ljudske, financijske i prostorne resurse za dio radionica, kao i na vrijeme koje je potrebno za individualni pristup korisnicima sukladno tipu aktivnosti ili individualnim potrebama i potencijalima korisnika. Isto tako treba naglasiti da je primjerice kod plesne radionice, realiziran prosječni kapacitet veći nego što je prikazan jer su uključeni i korisnici iz drugih Udruga, ali i osobe bez invaliditeta što je iznimno važno, motivirajuće i poželjno.

<i>Radionica/aktivnost</i>	<i>Kapacitet radionice</i>	<i>Prosječan broj korisnika mjesečno</i>	<i>Iskorištenost kapaciteta u %</i>
Plesna radionica	20	10	50%*
Glazbena radionica	20	15	75%
Dramska radionica	20	14	70%
Psihološka radionica	15	15	100%
Likovna radionica	30	30	100%
Jezična radionica	20	12	60%
Terapijsko jahanje	35	28	80%
Terapijsko plivanje	100	80	80%

2.3 Programski menadžment

Efikasnost programskog upravljanja, razvidna je i iz načina upravljanja Udrugom, kvalitetom projektnog menadžmenta te odnosa planiranih i realiziranih troškova.

Uspostavljen je kvalitetan i funkcionirajući ustroj Udruge s Upravnim odborom i tijelima sukladno Zakonu o udrugama. **Udruga je u značajnoj mjeri izgradila kapacitet za projektno upravljanje i operativni menadžment, te administrativnog i financijskog upravljanja.**

Tijekom evaluacije, na sva pitanja i traženje dokumenata nije bilo praznog hoda, sve je dokumentirano, dostupno i sve se obavlja u dogovorenom roku. Za vrijeme boravka i evaluacijskog posjeta, stječe se dojam ugodne radne atmosfere i međuljudskih odnosa, što ukazuje na dobru organizacijsku kulturu.

U izgradnji kapaciteta Udruge, vrlo važnu ulogu ima i neposredno **Predsjednik Udruge, Miljenko Mišljenović, koji je aktivna podrška operativnom menadžmentu Udruge. Iznimna je uloga Predsjednika u mobilizaciji dionika, pribavljanju resursa i izgradnji strateških partnerstava u zajednici.**

Vrijedan doprinos daje i Voditeljica programa Renata Kovačić, koja ne ističe probleme upravljanja ovim programom, izvještaji voditelja radionica i suradnja s njima odvija se bez problema i po planu, sredstva se usmjeravaju u skladu s planom, održavaju se redovni timski sastanci. Razvijaju se odnosi sa vanjskim strateškim partnerima i potiču se sinergijski učinci na korisnike uključivanjem u komplementarne projekte (primjerice osobne asistente,

kulturne projekte i sl). Nije bilo problema u dosadašnjoj provedbi niti u suradnji s nadležnim MDOMSP-om prilikom prihvaćanja i odobravanja dospelih izvješća.

U razdoblju od 1.6.2017. do 31.10.2019. (vremenski period koji obuhvaća evaluacija, ne i izvještajno razdoblje) ukupno je od strane MDOMSP-a uplaćeno 450.000,00 kuna, a u istom razdoblju je potrošeno 295.268,41 kuna. Od toga su direktni troškovi 215.600,06 kuna, a indirektni 79.668,35 kuna, što do tog perioda čini 65,61% realiziranih sredstava. Do isteka treće godine (31.5. 2020) preostali iznos sredstava (34,39%) bit će utrošen sukladno planu. Sredstva se troše namjenski, na što ukazuju i odobrena izvješća od strane nadležnog ministarstva.

Mjesečni trošak po korisniku programa „Život u udruzi“ iz sredstava MDOMSP, sa svim troškovima na ovom projektu, iznosi 101,35 kuna, što je opravdana socijalna investicija, a realno zanemariv iznos s obzirom na raznovrsnost sadržaja, broj korisnika i kvalitetu doprinosa za korisnike i društveno okruženje u kojem Udruga, prema procjenama različitih dionika, djeluje.

Vrlo važan podatak je i da je Udruga dobila Rješenje MDOMPS-a, 12. ožujka 2019., da ispunjava uvjete za pružanje socijalnih usluga psihosocijalne podrške djeci s teškoćama u razvoju i odraslim osobama s invaliditetom, usluge boravka za odrasle osobe s invaliditetom za 20 korisnika, te za usluge pomoći pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanja (integracija) za djecu s teškoćama u razvoju.

To omogućava Udruzi, ukoliko se odluči na te usluge, ugovorno financiranje po korisniku kao održiv oblik financiranja, ukoliko nadležno ministarstvo definira adekvatan *policy okvir* za ovaj oblik podugovaranja usluga s organizacijama civilnog društva što je i predviđeno Zakonom o socijalnoj skrbi, jer se treba donijeti poseban Pravilnik.

3. Efektivnost

Niz je pozitivnih učinaka ovog programa (kao i komplementarnih projekata) koji se u Udruzi provode. Učinci programa za Grad Rijeku i Primorsko-goransku županiju su također značajni, iako se radi o razvijenijoj županiji koja je sukladno Indeksu razvijenosti⁸ među najrazvijenijim županijama u Republici Hrvatskoj, program ima višestruke pozitivne učinke kako iz perspektive ključnih dionika i partnera Grada Rijeke i Centra za socijalnu skrb, tako i samih korisnika i njihovih roditelja.

Na temelju evaluacijskih upitnika koji su pripremljeni za svrhu evaluacije i procjene učinaka na korisnike i njihove roditelje, primarno se težilo ispitati zadovoljstvo aktivnostima Udruge. **Evaluacijskim upitnicima su obuhvaćeni korisnici (23) i njihovi roditelji (26), svaki posebno, ukupno njih 59.**

Također su obavljani dodatni evaluacijski razgovori, tijekom boravka evaluatorice u Rijeci, s ključnim akterima lokalne politike za osobe s invaliditetom, Ravnateljem Centra za socijalnu skrb Grada Rijeke, Karlom Balenović i Pročelnicom Upravnog ureda za zdravstvo i socijalnu skrb Grada Rijeke, Klarom Mušković, kako bi se utvrdila njihova percepcija doprinosa programa i učinaka na korisnike i lokalnu zajednicu, a s obzirom na ključne reformske procese sustava socijalne skrbi.

3.1 Procjena zadovoljstva korisnika

Zadovoljstvo korisnika ispitano je prema unaprijed zadanim tvrdnjama i Likertovoj ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 u potpunosti nezadovoljan, 2, uglavnom nezadovoljan, 3- neodlučan, 4- uglavnom zadovoljan, a 5 u potpunosti zadovoljan. **Ukupni rezultati za svih 23 korisnika (13 ženskih i 10 muških) koji su izabrani na temelju prigodnog uzorka, ukazuju na izrazito visoke ocjene, prema kojima su korisnici ili u potpunosti zadovoljni ili uglavnom zadovoljni.**

⁸ Indeks razvijenosti dostupno na:

[https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeks%20razvijenosti//Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izra%C4%8Dun%20indeksa%20razvijenosti_jedinice%20podru%C4%8Dne%20\(regionalne\)%20samouprave.pdf](https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeks%20razvijenosti//Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izra%C4%8Dun%20indeksa%20razvijenosti_jedinice%20podru%C4%8Dne%20(regionalne)%20samouprave.pdf)

<i>Procjena zadovoljstva korisnika:</i>	<i>Prosječna ocjena</i>
Zadovoljstvo aktivnostima u koje sam uključen/a	4,9
Zadovoljstvo raznovrsnosti i raspoloživosti aktivnosti/kreativnih radionica	4,7
Zadovoljstvo ukupnim brojem sati aktivnosti	4,6
Zadovoljstvo odnosom voditelja radionice prema meni osobno	4,8
Zadovoljstvo atmosferom u Udruzi	4,8
Zadovoljstvo mogućnosti prigovora u Udruzi kada s nečim nisam zadovoljan/na	4,6
Zadovoljstvo naučenim na radionici/aktivnostima	4,8
Zadovoljstvo druženjem s drugim sudionicima radionica/aktivnosti	4,8

Procjene na sva pitanja ukazuju na visoko zadovoljstvo korisnika i ocjene se kreću između 4,6 i 4,9 što ukazuje da su odgovori najbliže kvalitativnoj procjeni - u potpunosti sam zadovoljan. Iako se radi o nijansama, kada se gleda prema visini prosječne ocjene, korisnici su čini se najmanje zadovoljni s brojem sati aktivnosti, što ukazuje na potencijal većeg broja sati aktivnosti ukoliko se za to osiguraju uvjeti (financijski, prostorni i ljudski resursi).

Korisnici su najzadovoljniji samim aktivnostima na radionicama što ukazuje na dobro ciljanje sadržaja i izbor radionica i slobodnih aktivnosti.

3.2 Procjena zadovoljstva roditelja

Procjena zadovoljstva roditelja korisnika radionicama/aktivnostima Udruge CDPRI-odvijala se također prema unaprijed definiranim pitanjima tijekom Listopada 2019, i prema istoj metodologiji, s tim da su pitanja podijeljena u tri grupe sa svrhom ispitivanja zadovoljstva roditelja učincima radionica na njihovu djecu, prilagodbom radionica na njihove potrebe i individualne potrebe djeteta te općenito na zadovoljstvo Udrugom. I ova je evaluacija provedena na dobrovoljnoj osnovi, a ukupno je sudjelovalo 26 roditelja (većinom mame)

<i>Procjena zadovoljstva roditelja učincima radionica i aktivnostima</i>	<i>Prosječna ocjena</i>
Aktivnosti u koje je uključeno moje dijete, imaju jako pozitivan utjecaj na nju/njega	4,6
Raznovrsnost usluga i raspoloživost aktivnosti/kreativnih radionica i postupaka omogućavaju mi da uvidim koje od njih najbolje odgovaraju mojem djetetu	4,6
Dobivam nove ideje kako raditi sa djetetom, više nego i na jednom drugom mjestu na kojem smo do sada koristili usluge	4,4
Imam manju potrebu tražiti rješenja za usluge mom djetetu na drugim mjestima od kada smo uključeni u programe Udruge	4,3

<i>Procjena zadovoljstva roditelja prilagodbom na individualne potrebe</i>	Prosječna ocjena
Usluge i podrška koje su pružene mom djetetu i meni u Udruzi više su nego dovoljne za ono što nam trenutno treba	4,0
Vrijeme i mjesto na kojem se pružaju usluge/aktivnosti usklađeno je s mojim radnim vremenom ili s potrebama moje obitelji i djeteta	4,0
Kada je potrebno, Udruga prilagodi uslugu vremenu koji meni i mojoj obitelji najviše odgovara	4,1
Usluge su individualizirane i pružene točno prema potrebi mog djeteta	4,0

<i>Procjena zadovoljstva roditelja Udrugom</i>	Prosječna ocjena
Okruženje i atmosfera u Udruzi više su nego poticajne za moje dijete i mene osobno	4,5
Zaposlenici i suradnici Udruge spremni pružaju puno podrške i pažnje mom djetetu i meni osobno	4,5
Kada nastupi problem ili kad nisam zadovoljna uslugom, u Udruzi pokušavaju odgovoriti na moje primjedbe bez da oko toga imamo problema	4,4
Znam kako i kome uložiti prigovor, ukoliko s nekim od voditelja radionice ili Udruge nisam zadovoljan/na	4,4

I ovdje rezultati ukazuju na visoko zadovoljstvo roditelja jer su sve ocjene iznad 4. Najveća ocjena je upravo kod procjene roditelje o „jako pozitivnom utjecaju aktivnosti na njihovo dijete“ (4,6) i kod procjene raznovrsnosti sadržaja koji su djeci na raspolaganju (4,6). Roditelji su jako zadovoljni i Udrugom, atmosferom, odnosom prema njima i djeci (4,5).

Iako se radi o jednako dobrim ocjenama (4), ipak uvjetno rečeno, roditelji su najmanje zadovoljni drugom grupom pitanja što je potpuno razumljivo jer se radi o „težim pitanjima“ koji se odnose na prilagodbu vremena i pristupa njihovim potrebama, individualnom pristupu djetetu, potrebama koje oni zadovoljavaju u okviru Udruge, bez potrebe da traže usluge negdje drugdje. S obzirom da su potrebe obitelji osoba s članom koji je osoba s invaliditetom često i višestruko veće, ne čudi da su tu nešto manje ocjene, međutim, zanimljivo je istaknuti da su te ocjene i dalje visoke, što ukazuje na to da Udruga uspijeva odgovoriti na brojne probleme tih obitelji.

Visoka razinu zadovoljstva koju izražavaju i korisnici i roditelji, ne čudi jer su sadržaji i aktivnosti koje su djeci na raspolaganju brojne i kvalitetno vođene, s iznimnim suradnicima.

Osim neosporne vrijednosti sportsko rekreativnih radionica, i njihovih rehabilitacijskih i drugih društvenih doseg (sudjelovanje u sportskim natjecanjima primjerice), kao i vrijednosti psihološke i jezične radionice (rad na sebi, učenje tehnika, osvještavanje), **vrlo je važno istaknuti da međunarodne studije pokazuju iznimnu korisnost umjetničkih radionica za osobe s cerebralnom paralizom.**

Umjetničke radionice (plesna, dramska, glazbena i likovna) za osobe s invaliditetom služe kao fizički i figurativni most koji nastoji povezati i potaknuti povezanosti sudionika sa svojom obitelji, prijateljima, okolinom i društvom u cjelini. Prema američkoj *Nacionalnoj koaliciji udruženja kreativnih umjetničkih terapija, Inc. (NCCATA)*, kreativne umjetnosti kao terapija doprinose i opuštanju, poticanju samoizražavanja, komunikaciji i socijalizaciji osoba s invaliditetom.⁹

Glazba, ples i kazalište imaju i umjetničku i rehabilitacijsku vrijednost za osobe s invaliditetom te mogu biti učinkovite u poboljšanju motoričkih i kognitivnih funkcija, potaknuti emocionalni rast i senzornu integraciju (emocionalnu i fizičku integraciju), zajedno s mnogim drugim prednostima, među kojima je posebno važna sloboda sudjelovanja u kreativnom procesu, ali i ostvarivanje umjetničkog potencijala osobe.

Danas se sve više smatra da ples može biti alternativa ili dopuna fizioterapiji, ali s dodatnom vrijednosti jer nije dio terapije, već zabavna aktivnost koja može rezultirati i nagradom koja je povezana s ostvarenjem umjetničke aktivnosti te posljedično samopouzdanjem i životnim postignućima. Balet se, primjerice koristi kao terapijski vrijedan za djecu s cerebralnom paralizom, jer intenzivni baletni treninzi kod djece mogu stvoriti promjene u senzomotornom korteksu. Ples karakterizira proces pokreta koji moraju biti u glazbenom ritmu (dakle moraju biti precizni), u kojem postoji sveukupna koordinacija mišića, pomaže djeci s cerebralnom paralizom da što učinkovitije pomiču svoje tijelo, razviju snagu, kontrolu i izdržljivost. **Uparivanjem glazbe s ponavljajućim recipročnim pokretima, ples može povećati domet, kontrolu, vrijeme, snagu i fluidnost pokreta što je nužno za osobe s ograničenom ili teškom pokretljivošću.**

⁹ <https://www.nccata.org/>

Rezultati recentnih istraživanja dokazuju brojne koristi plesa za osobe s cerebralnom paralizom, posebno na ravnotežu, hodanje, kardio-respiratornu kondiciju, emocionalno izražavanje, participaciju i društveno obogaćivanje.¹⁰

Upravo su to učinci umjetničkih radionica i Plesne grupe Magija koju ipak treba dodatno izdvojiti jer djeluje desetak godina kreativno istražujući plesni pokret na području suvremenog plesa, koji se temelji na načelima i vrijednostima inkluzije, prihvaćanja i stvaranja uvjeta u kojima se svaki umjetnik vrednuje jednako, a promicanjem inkluzivnih vrijednosti premješta fokus sa posebnih potreba i oblikuje okruženje po mjeri svake osobe.

3.3 Procjena ključnih aktera lokalne politike za osobe s invaliditetom

Tijekom dodatnih evaluacijskih razgovora s Ravnateljem CZSS Rijeka i Pročelnicom Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb, stječe se dojam da je partnerski odnos između Udruge i ovih ključnih aktera lokalne politike za osobe s invaliditetom u Gradu Rijeci, uistinu zaživio i da je uspostavljen na obostrano zadovoljstvo.

Ravnatelj CZSS Karlo Balenović ističe veliko zadovoljstvo radom Udruge i predsjednikom Miljenkom Mišljenović, za kojeg smatra da je „svjetla točka“ u ovom poslu. Ističe ozbiljnost rada Udruge, brojnost korisnika i sadržaja i sposobnost rješavanja problema za korisnike koji dolaze jer je to realnost, od prijevoza, do intervencija kod pojedinih korisnika, ali se jednako tako problemi zajednički i rješavaju. Naglašava da manifestacije i događanja koja ova Udruga organizira „pune dvorane“ i da u slučaju da prošire aktivnosti na socijalne usluge poludnevnog boravka i psihosocijalne podrške da bi vjerojatno roditelji kojima te usluge nedostaju sigurno koristili usluge za svoju djecu. Volio bi da je više takvih udruga i ovu izdvaja kao Udrugu sa najvećim doprinosom. Također ističe i da ga je Udruga inspirirala za projekt izgradnje polivalentne dvorane koja će biti izgrađena u okviru sredstava za socijalnu infrastrukturu iz Europskog socijalnog fonda.

Prema mišljenju ravnatelja, mreža socijalnih usluga kako bi se osigurala deinstitutionalizacija još uvijek nije dovoljno razvijena, a ima i primjedbe na način na koji je vođen dosadašnji proces deinstitutionalizacije, kao i zakonski okvir i mjere vezane uz udomiteljstvo i njegovu profesionalizaciju. Još uvijek je deficit u mreži

10

https://www.researchgate.net/publication/328470840_Dance_and_rehabilitation_in_cerebral_palsy_a_systematic_search_and_review

usluga, na području Rijeke, posebno za određene skupine korisnika, i za krizne i hitne situacije.

I Pročelnica UZSS Grada Rijeke Klara Mušković ističe zadovoljstvo suradnjom i partnerstvom s Udrugom. Smatra da je Udruga jedan od najpouzdanijih partnera Gradu. Suradnja s Udrugom je, ističe, vrlo kvalitetna i Udruga je u svakom slučaju jedna od prepoznatljivijih u životu zajednice. Grad od početka prati rad ove Udruge, postignuća radionica i korisnika, koliko korisnicima znači druženje i aktivnosti koje Udruga organizira, prati i pojedine uspjehe, i ističe njihovu inovativnost u radu. Za radionice koje su ranije išle u manjem opsegu, smatra da je vidljiv veliki angažman i da se puno postiglo, posebno se to vidi s plesnom grupom Magija, ali i ostalim. Veliki je doprinos Udruge u specijaliziranom prijevozu korisnika, utjecali su i na pristupačnost plaže za osobe s invaliditetom, i organizaciju te plaže, što je također smatra njihova zasluga i uspjeh. Pročelnica također smatra da mreža socijalnih usluga još nije dovoljno razvijena kako bi omogućila kvalitetnu provedbu deinstitucionalizacije, još uvijek nedostaje i rana intervencija, i druge kvalitetne usluge za osobe s invaliditetom, ali se na tome ipak radi, iako još uvijek ima prepreka, a nije provedena niti decentralizacija sustava socijalne skrbi. S Udrugom se nastavlja i dalje suradnja te nije upitna održivost sufinanciranja, a planira se i suradnja u osmišljavanju i pokretanju integrativne (zaštitne) radionice za povećanje zapošljivosti osoba s invaliditetom. Ta radionica bi, ipak, prema mišljenju evaluatorice trebala imati socijalno poduzetnički karakter s jasnom tržišnom i marketinškom usmjerenošću i bez fokusa na zastarjeli oblik zaštitnih elemenata.

3.4. Socijalni i ekonomski učinci na lokalnu zajednicu

Osim doprinosa kroz stvaranje programa i projekata za osobe s invaliditetom kojima se direktno potiče socijalno uključivanje i suzbija diskriminacija, važni su i drugi socijalni i ekonomski učinci na lokalnu zajednicu, i to konkretno putem novih zapošljavanja i uplate prireza i poreza na dohodak, koji od 2018. pripadaju gradovima i općinama. Udruga trenutno zapošljava 49 osoba, u planu su još 3 asistenta u nastavi, a osmišljava i uključivanje korisnika na tržište rada, te poduzima inicijative u tom smjeru ili umrežavanjem ili samostalno kroz javne radove. Od 49 zaposlenih, 67% (33) su iz Grada Rijeke, a ostali iz općina Primorsko-goranske-županije.

Udruga je kroz sve svoje programe i projekte u prošloj godini „vratila“ Gradu Rijeci (i svojoj Županiji) 116.525,72 kuna samo kroz prirez i porez na dohodak. Od tog iznosa, oko 67% vraća se direktno Gradu Rijeci, te je stoga nužno, da se u planu financiranja na lokalnoj razini, razmisli o održivom, predvidivom i značajnijem financiranju Udruge za

ključne djelatnosti, s obzirom na vrijednost koju ova Udruga generira, ali i s obzirom na povrat sredstava koji Udruga, kao porezni obveznik odgovorno čini.

4. Vidljivost programa i utjecaj

Udruga ima Internetsku stranicu <https://www.cdp-ri.hr/> na kojoj su sve ključne informacije o programu te druge važne informacije o aktivnostima i projektima Udruge. U sljedećoj fazi potrebno je nastaviti rad i dopune stranice kako bi se i dalje osigurala maksimalna preglednost i transparentnost jer je Internetska stranica ključan izvor informacije za dionike u Hrvatskoj. Udruga ima i Facebook stranicu <https://www.facebook.com/ucdpri76/>, što je odličan i danas nužan socijalni medij, a olakšava povezivanje i sa članovima i sa drugim dionicima te informiranje javnosti. I plesna grupa Magija ima svoj Facebook <https://hr-hr.facebook.com/pages/category/Dancer/Plesna-grupa-Magija-Dance-Collective-Magija-1400330116882922/> što olakšava informiranje javnosti o njihovim uistinu brojnim nastupima i sadržajima. Koriste se i drugi mediji, primjerice na You tube se redovno mogu naći kratki koreografski prikazi plesne grupe Magija na primjer, Ima li magije <https://www.youtube.com/watch?v=hoA0YvKVyUQ> ali i izvedbi sa dramske radionice.

Uspostavljena je odlična i redovna suradnja s medijima, Radio Trsat, Radio Rijeka, Kanal RI, Novi list, nezavisnim portalima za kulturu koji redovno prate događanja, ili ih ugošćuju u emisijama ili pružaju informacije o događanjima, pri čemu je često vrlo dobro iskorištena prilika kako bi se širu javnost kvalitetno i detaljno informiralo o potrebama osoba s invaliditetom, popularizirao program ili projekti te istaknule specifičnosti.

U Udruzi je dostupan *press clipping* brojnih objava medija, no za ove potrebe dovoljno je izdvojiti samo neke koji ukazuju na uspješnost izvedbi kao rezultat radionica. Primjerice, Novi list¹¹ piše:

„Fenomenalno, nevjerojatno i maestralno sasvim su sigurno tri uzvišena epiteta koji se od strane oduševljenih posjetitelja upućuju plesnoj grupi Magija, umjetničkoj skupini koja je u HKD-u na Sušaku prije nekoliko dana proslavila desetu obljetnicu postojanja. Ono što je čini tako posebnom je činjenica da u njoj svoj umjetnički izraz iskazuju članovi Udruge osoba s cerebralnom i dječjom paralizom iz Rijeke.“

Novi list iz veljače i svibnja 2018. objavljuje dva članka pod nazivom „More strasti koje ne prepoznaje barijere“ i „Za ples nema prepreka“ dok u lipnju 2019, također objavljuje dva odlična članka pod naslovima „Inkluzija osoba s invaliditetom u izvedbenu umjetnost“ i „Čudesni izvođači oduševili publiku“ iz kojih je razvidno oduševljenje i publike i medija.

¹¹ Novi list, Edi Prodan, 26.2.2018. http://novilist.hr/novilist_public/Vijesti/Rijeka/Plesna-skupina-Magija-Udruga-osoba-s-cerebralnom-i-djecjom-paralizom-proslavila10rodendan?articlesrclink=related

I ugledni portal nezavisne kulture **Kulturpunkt.hr** odlično opisuje postignuća Udruge s plesnom grupom Magija te doprinosi osvješćivanju javnosti o inkluzivnoj kulturi i radu Udruge¹². Tako pišu:

„Ono što je počelo kao niz edukativnih radionica u kojima su članovi [Udruge osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Rijeka](#) istraživali pokret, ples i fizičko kazalište kroz desetogodišnji put preraslo je u danas već četvrti *Festival inkluzivnih scena*, čiji je nositelj i glavni organizator plesna skupina [Magija...](#) festival je ugostio i prve inozemne izvođače. Ove je godine događaj podignut na još višu razinu predstavljanjem rada novih, neafirmiranih koreografa te suradnjom s Gradom Rijekom i Hrvatskim narodnim kazalištem Ivana pl. Zajca kroz njihov zajednički nastup“

Udruga ima odličnu suradnju i partnerstvo s Centrom za socijalnu skrb i Gradom Rijeka, Upravnim odjelom za zdravstvo i socijalnu skrb te nadležnim uredima na području Županije, kao ključnim akterima provedbe regionalne politike za osobe s invaliditetom. **Doprinos Udruge kroz niz godina ogleda se i u zagovaračkoj aktivnosti, posebno usmjerenoj na otklanjanje fizičkih barijera na prostoru Županije, ciljano poboljšanje pristupačnosti prijevoza, javnih usluga kao i osiguranju komplementarnih usluga korisnicima kojima je to potrebno, što sve povećava vidljivost i utjecaj na okruženje.**

¹² <https://www.kulturpunkt.hr/content/pravo-na-ekspresiju-i-vaznost-zabavljanja>

5. Održivost programskih rezultata

Relativna predvidivost izvora financiranja, omogućava Udruzi da nastavi razvijati organizacijski i Programski/projektni menadžment, usavršava znanja i izgrađuje nove kompetencije koje identificira potrebnim. **Udruga u ovom trenutku ima kvalitetno ustrojen sustav za upravljanje, vođenje, financijsko upravljanje, praćenje i dokumentiranje podataka, na koje je poželjno nadograditi alate za praćenje učinaka usluga na pojedine korisnike i njihove obitelji, te pratiti parametre socijalnih i ekonomskih učinaka na lokalnu zajednicu u kojoj djeluju. Treba redovito ažurirati bazu podataka korisnika i dopuniti je sa korisnim indikatorima praćenja, što može biti posebno korisno kod onih korisnika koji koriste više socijalnih usluga ili su uključeni u više aktivnosti iz različitih projekata i programa, što i je svrha programa i koncepta „(socijalne) rehabilitacije utemeljene u zajednici“.**

Na institucionalnoj razini, odnosno razini središnje države, Ministarstvo za demografiju, obitelj, socijalnu politiku i mlade ključan akter kreiranja instrumenata provedbe javne politike za osobe s invaliditetom, planira nastavak financiranja trogodišnjih programa, uz, povećanje opsega i kreiranje mjera za ugovaranje usluga od strane udruga, čime se pospješuje održivost rezultata i nakon isteka roka ovog programa koji Udruga sada provodi. Ukoliko se predvidi podugovaranje temeljem Rješenja o pružanju usluga, dio radionica mogu se i na taj način direktno financirati.

Grad Rijeka nesumnjivo će nastaviti financiranje Udruge, i suradnju na programima i projektima, kao i Županija.

6. Zaključci i preporuke

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom koju je Republika Hrvatska ratificirala 2007. godine, člankom 19. „Neovisno življenje i uključenost u zajednicu“, eksplicitno ističe **pravo svim osobama s invaliditetom na samostalan život i uključenost u zajednicu**, uključujući pravo osobama s invaliditetom na pristup širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osobama s invaliditetom u njihovom domu, i lokalnoj zajednici. Člankom 26. ističe se **pravo na osposobljavanje i dostupnost rehabilitacije u zajednici kojima se potiče sudjelovanje i uključivanje u sve aspekte društva** osobama s invaliditetom na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, a člankom 30. ističe se **pravo osoba s invaliditetom na sudjelovanje u kulturnom životu, rekreacijskim aktivnostima, razonodi i sportu te na razvoj i korištenje svojeg kreativnog, umjetničkog i intelektualnog potencijala ne samo za svoju dobrobit nego i za obogaćivanje društva.**

Kombiniranjem i doprinosom provedbe ovih članaka Konvencije, kroz provedbu Programa „Život u udruzi“, Udruga osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Rijeka, pozicionirala se kao važan akter provedbe ove politike.

Visoka razina zadovoljstva koju izražavaju korisnici i njihovi roditelji radionicama ne čudi jer se radi o brojnim sadržajima koji su im na raspolaganju i koji podupiru ostvarenje njihovih potencijala u lokalnoj zajednici gdje žive.

Za lokalnu zajednicu program i komplementarni projekti i aktivnosti koje Udruga provodi, imaju pozitivan i socijalni i ekonomski učinak. Konkretni doprinosi su širenje mreže izvaninstitucionalnih socijalnih usluga kao važnog preduvjeta za deinstitucionalizaciju i transformaciju sustava socijalne skrbi, aktiviranje osoba s invaliditetom koje žive s obitelji u zajednici na način koji podupire ostvarenje njihovog potencijala, smanjenje nezaposlenosti putem zapošljavanja i angažiranja zaposlenih i suradnika na programu te neposredno kroz zapošljavanje i ukupan povrat sredstava kroz prireze i porez na dohodak.

Udruga je pokazala visoku razinu odgovornosti u provedbi programa i u značajnoj mjeri uz kvalitetan programski menadžment i organizacijsku klimu. U tom smislu, ključne preporuke odnose se na osiguranje daljnje kvalitete u radu i jačanje kapaciteta Udruge, razradu alata za praćenje kvalitete pojedinih radionica te jačanje sinergijskog učinka s drugim projektima i programima s posebnim naglaskom na one kojima se potiče neovisnost i zapošljavanje mladih osoba s invaliditetom.

Također, preporuke se odnose i na daljnju stratešku izgradnju kapaciteta za uspješno zagovaranje interesa osoba s invaliditetom na razini Županije, sudjelovanje na planiranju s Razvojnoum agencijom Prigoda tijekom pripreme novog Plana razvoja PGŽ za razdoblje do

2030., koji će predstavljati temeljni razvojni dokument i osnovu povlačenja sredstava u sljedećem financijskom razdoblju Europske Unije, te daljnje strateško partnerstvo s Gradom Rijekom i Centrom za socijalnu skrb s posebnim fokusom na zagovaranje onih faktora i društvenih promjena koje pospješuju učinke mreže usluga u zajednici, a to su prilagođeno okruženje, kvalitetne javne usluge, specijalizirane izvaninstitucionalne socijalne usluge koje su dostupne i primjerene djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom te raznovrsnost kulturnih sadržaja u zajednici.

Udruga mora sudjelovati u izradi novih strategija kako bi prioriteta i ovog programa bili definirani u važnim dokumentima zbog novog ciklusa programiranja i financiranja iz sredstava Europske unije do 2030. godine.

Zaključno treba reći, da ova Udruga uistinu čini „magiju“, i donosi **visoku društvenu vrijednost Gradu Rijeci i Primorsko-goranskoj županiji** vodeći ovakve društveno korisne programe i projekte. **Konkretan doprinos daje osiguranjem sadržaja prilagođenih potrebama osoba s invaliditetom, kulturni doprinos, povećanjem socijalnog kapitala kroz sustavan rad na izgradnji povjerenja i suradnje s različitim dionicima u zajednici te osiguranjem smanjenja nezaposlenosti putem zapošljavanja lokalnog stanovništva kao i uplaćenim porezima i doprinosima čime direktno doprinosi i izvorima financiranja jedinica područne i lokalne samouprave.**

Važan doprinos takvom strateškom pozicioniranju Udruge daje upravo Predsjednik Udruge koji je visoko motiviran, spreman na uvođenje novih inicijativa, konstruktivno rješavanje problema kao i partnersku suradnju i prilagodbu, te sposobnost okupljanja i uvođenja u rad, mladih i često iznimnih suradnika, koji mogu realizirati nove inovativne programe i projekte ubuduće.

Udruga treba nastaviti uključivati i eventualno intenzivirati rad s djecom i mladima, jer ima uvjete za nadogradnju na već dobru strukturu korisnika.

U nastavku provedbe ovog Programa do isteka trogodišnjeg razdoblja, potrebno je i dalje izvršavati sve obaveze prema MDOMPS te dopuniti narativne izvještaje kako bi se postignuća još više ogledala u podnesenim izvješćima.

Poželjno je započeti sa uvođenjem Standarda kvalitete za socijalne usluge kako bi se pri prijavi za novi trogodišnji ciklus predvidjela i daljnja sredstva za jačanje kapaciteta Udruge u tom smjeru.

Preporuka za MDOMPS pri donošenju odluka o novom financiranju ove Udruge je da razmotri višestruki doprinos koji ova Udruga osigurava za osobe s invaliditetom, povećanjem sredstava u novom trogodišnjem ciklusu, jer ova Udruga što je još uvijek rijetkost na odličan način

direktno provodi Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, kombinirajući uspjehe u raznim područjima života osoba s invaliditetom.